

MANUAL D'ÈTICA
INSTITUCIONAL

MANUAL D'ÈTICA INSTITUCIONAL

Generalitat de Catalunya
Departament de Salut

**Institut
d'Assistència
Sanitària**

Índex

Presentació (PÀG. 5)

Introducció (PÀG. 8)

Principis bàsics (PÀG. 13)

Valors, pautes de comportament
i compromisos (PÀG. 15)

ANNEX 1 · Legislació normes i
documents (PÀG. 22)

ANNEX 2 · Membres de la Comissió
Promotora per a la redacció del
Manual d'ètica institucional (PÀG. 27)

Presentació

L'evolució democràtica en els països desenvolupats i en les societats occidentals en general ha donat lloc al fet que la ciutadania vagi assumint progressivament un paper d'agent actiu amb capacitat per avaluar els serveis públics, entre ells la sanitat, i exigir-ne una eficàcia, una eficiència i una qualitat més grans.

A mesura que s'han anat aconseguint les llibertats democràtiques, paral·lelament s'ha anat assolint una visió integral de la salut. Amb més freqüència conceptes com el reconeixement dels drets i deures de la ciutadania, la garantia de confidencialitat de la informació sanitària, l'exercici de l'autonomia del pacient, la millora de la capacitat d'elecció dels usuaris en aspectes rellevants que afecten la seva qualitat de vida, la coresponsabilitat en l'ús dels recursos públics, la demanda de més participació en la presa de decisions o la defensa i promoció d'uns serveis sanitaris d'orientació comunitària i de cohesió amb l'entorn, etc. adquireixen més importància.

Alhora, els canvis demogràfics, epidemiològics, econòmics i tecnològics que es preveuen per al segle XXI, juntament amb la millora de la qualitat de vida i del nivell de renda per capita i, sobretot, amb el convenciment ciutadà que la garantia de la salut és una responsabilitat pública, fan necessària una renovació permanent o un «contracte social» entre els serveis sanitaris i la ciutadania. En el marc d'aquest nou contracte, la relació entre el professional sanitari i el malalt ha passat de ser asimètrica i paternalista a ser més deliberativa i participativa. L'usuari dels serveis sanitaris té drets i vol ser informat, i també vol participar de les decisions clíniques i assistencials que l'afectaran d'una forma rellevant tot assumint, per tant, un paper molt més actiu en la gestió de la seva pròpia salut.

Conscient d'aquesta realitat, l'Institut d'Assistència Sanitària (IAS) ha iniciat un canvi estructural i cultural tot definint un nou projecte sanitari, sociosanitari i social que pretén conduir l'entitat cap a una organització més oberta, participativa i en la qual l'usuari es converteixi en l'eix vertebrador i el nucli principal de la seva activitat. L'objectiu és que esdevingui una organització que doni una atenció integral i integradora a la ciutadania de les comarques de Girona i que mantingui sempre una actitud atenta i vigilant per donar resposta a les seves necessitats.

El Manual d'ètica institucional de l'IAS que teniu a les mans és fruit de la participació dels professionals d'aquesta organització i neix amb la intenció de ser un instrument de millora dels serveis que s'hi ofereixen, amb la voluntat d'enriquir el bagatge personal i professional de les persones que hi treballen.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Marina Geli', enclosed within a large, loopy circular stroke.

Marina Geli
Consellera de Salut

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Tomàs Sobrequès', featuring several sharp, overlapping loops and a long, sweeping horizontal stroke at the bottom.

Tomàs Sobrequès
President de l'IAS

Introducció

«L'ètica de les organitzacions sanitàries és la deliberació reflexiva dels valors, per dirigir les decisions de gestió que afecten la cura de malalts.» R. Lyman Potter

El primer esborrany del *Manual d'ètica institucional de l'IAS* l'ha elaborat un grup de treball específic en el qual estan representats tots els estaments i col·lectius de la nostra entitat, des dels comitès d'empresa que han volgut participar-hi fins al consell d'administració.

Aquest esborrany s'ha fet arribar als membres del Comitè d'Unitats de Gestió per tal que s'hi puguin fer les aportacions que es considerin oportunes. I, mitjançant la intranet, s'ha fet accessible a tots els treballadors i s'han recollit les seves aportacions.

Finalment, l'alta direcció ha adquirit el compromís institucional d'aplicar en les seves estratègies, polítiques i propostes organitzatives els principis, valors i compromisos descrits en el *Manual*.

L'IAS és una entitat plural on hi conviuen diferents ideologies, creences i sensibilitats socials. El *Manual d'ètica institucional de l'IAS* és el

resultat d'un procés en el qual hi ha pogut participar tothom, recull les sensibilitats, els ideals, les preocupacions i aspiracions de tots els que conformem l'IAS, i els principis i valors de què, d'una manera lliure i autònoma, tots els que conformem aquesta entitat ens hem dotat i ens hi sentim reflectits.

Representa, doncs, l'ordenament ètic del qual ens hem volgut dotar nosaltres mateixos i defineix el compromís amb uns principis i valors bàsics que regeixen la nostra institució, que guien la nostra actuació i ens orienten en la presa de decisions. A la vegada ens responsabilitza a tots i cadascun de nosaltres del seu compliment.

Aquest *Manual d'ètica institucional* gravita al voltant de cinc eixos principals:

- 1** El primer és l'obligació de preocupar-se pels drets dels malalts, tenint en compte la seva participació en la presa de decisions que l'afectaran en gran manera, i els deures
- 2** El segon és la voluntat de pronunciar-se sobre determinats aspectes del funcionament de l'IAS que fan que s'adquireixi una dimensió ètica del dia a dia.

- 3 El tercer és la qualitat de l'assistència que oferim entesa més que com un imperatiu legal, com una obligació ètica i una demanda ciutadana.
- 4 El quart és l'equip assistencial, el respecte a la llibertat d'actuació del professional, el treball en equip i la millora de les relacions interpersonals orientada a una major i millor assistència sanitària.
- 5 I el cinquè són els conflictes d'interessos tant tècnics i econòmics com d'assistència, docència i recerca.

La seva redacció ha estat una bona ocasió per detectar els punts «delicats» o febles de la nostra empresa i permet establir unes noves regles de joc.

L'aplicació del *Manual d'ètica institucional* permetrà promoure conductes desitjables i evitar comportaments indesitjables. Assenyala els objectius i valors de l'entitat i les responsabilitats de cadascun de nosaltres com a treballadors de l'IAS envers els altres; forma part del nostre actiu social en tant que ajuda a constituir la identitat cultural de l'IAS i a consolidar el seu immobilitzat intangible.

Ens ajuda a comunicar als usuaris i a la ciutadania en general el caràcter propi de l'organització i la seva aposta ètica de transparència, compromís i credibilitat de l'empresa.

El risc principal dels manuals d'ètica corporativa és que només siguin un recurs estratègic i no siguin efectius. Molts proclamen valors com ara la integritat, l'honradesa, la responsabilitat, la justícia, la transparència... però la realitat a vegades és diferent. Poden ser, fins i tot, un recurs d'imatge per fer oblidar pràctiques incorrectes. Això és el que no volem. Al contrari, volem que aquest document sigui d'utilitat per a totes i cadascuna de les persones que treballen a l'IAS amb la finalitat de poder oferir als pacients/usuaris que ho necessiten una assistència cada vegada millor.

Hem de ser conscients, també, que una declaració d'aquest tipus suposa reconèixer i fer públic el posicionament moral de l'IAS, la qual cosa pot promoure opinions i pot exposar a crítiques o amonestacions en cas d'incompliment.

L'IAS s'adhereix a totes les declaracions nacionals, europees i mundials que promouen el respecte a la dignitat de la persona i als

drets humans, i a aquelles de les quals aquest document no fa una referència explícita. Aquests documents i la documentació complementària de referència els trobareu al web de l'IAS a l'àrea del Comitè d'Ètica Assistencial.

Disponible a: http://intranet/intranet/ias/cea/CEA_IAS_index.html

Finalment, vull fer arribar el meu agraïment a totes les persones que han fet possible aquest document i us animo a llegir-lo amb la seguretat que us serà útil a l'hora de prendre decisions èticament complexes i us ajudarà a entendre millor la nostra tasca i la nostra entitat.

Lluís Franch i Viñas

Conseller delegat i gerent

Principis bàsics

«L'exercici de la medicina és un compromís públic amb la ciutadania d'ajudar el malalt, abocant-hi les millors qualitats que tenim.» Jordi Gol i Gorina

RESPECTE A LA DECLARACIÓ UNIVERSAL DELS DRETS HUMANS

Els drets humans, pel seu doble caràcter d'imperatiu moral i jurídic són la pauta mínima de convivència de què els països democràtics s'han dotat. Tenint en compte el pluralisme moral de la nostra societat actual entenem la Declaració Universal dels Drets Humans com un punt de partida i un límit ineludible.

RESPECTE A LA DIGNITAT HUMANA

La dignitat de qualsevol persona està per damunt de qualsevol altra consideració. El respecte a la dignitat és un dret constitucional de tots els ciutadans i és el fonament del nostre ordre polític i social.

RESPECTE A LA CONFIDENCIALITAT DE LES DADES PERSONALS I SANITÀRIES

La confidencialitat de les dades relatives a la salut es deriva del dret de les persones a salvaguardar la seva intimitat. Comporta no divulgar el que sabem d'elles ateses les nostres característiques d'empresa de serveis sanitaris. És, per tant, un dret fonamental lligat a la dignitat de les persones.

RESPECTE ALS VALORS I A L'AUTONOMIA DEL PACIENT INFORMAT

Una persona autònoma ha de tenir capacitat per comprendre les informacions rellevants sobre la seva situació sanitària; capacitat per comprendre les conseqüències de les seves decisions; elaborar raonaments a partir de la informació rellevant, veraç i comprensible i la pròpia escala de valors; i comunicar la decisió presa de forma clara i reiterada. L'autonomia és una característica dinàmica que pot variar de grau en diferents moments de la vida d'una persona.

En el cas de persones amb una disminució de la seva capacitat, ja sigui de forma temporal o permanent, l'IAS vetllarà perquè les decisions es prenguin amb les màximes garanties de respecte per l'autonomia del pacient.

Valors, pautes de comportament i compromisos

El valor fonamental que compartim a l'IAS és el reconeixement que la salut dels usuaris és l'eix del sistema.

De la institució

► **Atenció integral i integradora.** Oferir una atenció integral en les diferents condicions evolutives de la malaltia i integradora especialment a les persones amb risc d'exclusió social; per això, promourà el treball en xarxa de tots els agents socials implicats, l'elaboració de protocols assistencials i de coordinació conjunts, i la col·laboració entre els diferents departaments de l'administració en aquells temes que li siguin propis.

► **Prevenició de riscos.** Promoure la millora contínua de les condicions de treball, d'un entorn mediambiental, físic i psíquic saludable i adequat a les necessitats dels treballadors i dels usuaris. Promoure la prevenció i tractament dels riscos laborals físics i psicosocials.

► **Formació continuada.** Promoure la formació continuada dels professionals en noves tecnologies i l'accés als nous coneixements. Promoure la formació en ètica i l'anàlisi de les situacions des de l'òptica de l'ètica assistencial.

► **Responsabilitat social corporativa (RSC).** Adquirir el compromís amb la societat per tal de fer de la responsabilitat social corporativa (memòria de sostenibilitat mediambiental anual i pública; cooperació internacional; cultura corporativa sobre la base de l'ètica general i de l'ètica aplicada a l'assistència, a la gestió...; conciliació de la vida familiar i laboral...) un instrument bàsic de la política de qualitat de l'IAS.

► **Adequació i optimització dels temps d'espera.** Impulsar la revisió permanent dels processos administratius i organitzatius per tal d'ajustar els «temps d'espera» (per a una primera visita, una intervenció quirúrgica, a la consulta, per fer proves, o per saber-ne els resultats, etc.) al mínim imprescindible.

► **Integració laboral.** Fomentar mecanismes per facilitar la incorporació laboral dels col·lectius socialment més desfavorits (majors de 45 anys, persones discapacitades...).

► **Estratègia mediambiental.** Promoure una cultura de respecte al medi ambient i una gestió ecològica dels recursos (disminució del consum de paper, electricitat, aigua, calefacció..., augment del reciclatge...). Prioritzar la contractació amb proveïdors que s'adeqüin a les bones pràctiques d'ètica social i respecte al medi ambient.

► **Objecció de consciència.** No fer objecció de consciència institucional en cap dels casos recollits a la legislació vigent i facilitar l'objecció dels professionals en aquells casos en què sigui possible.

► **Garantir la independència professional.** En l'exercici de la seva professió l'IAS garantirà, en el context dels recursos disponibles, la independència dels seus professionals.

► **Optimitzar els recursos.** La gestió del pressupost ha de tendir a optimitzar els recursos disponibles, i a fer més amb iguals o menys recursos; per això s'establiran, també, aliances estratègiques amb altres entitats per tal d'oferir una atenció global de major qualitat.

► **No discriminació.** L'IAS garantirà la no discriminació dels seus usuaris per raons de raça, cultura, llengua, gènere, malaltia, religió o per qualsevol condició social o econòmica.

► **Model organitzatiu sobre una base ètica.** Les polítiques establertes per l'organització asseguren l'adequació ètica de l'actuació institucional respecte a la publicitat, la comercialització, les pràctiques competitives, els procediments economicofinancers, i les relacions personals, entre altres.

► **Participació.** L'organització promourà disposar de procediments específics per garantir la participació dels usuaris en la presa de decisions: en l'obtenció del consentiment informat en tots els processos invasius de risc, en els actes anestèsics que ho requereixin i en les transfusions, així com en les voluntats anticipades. També, s'informarà els usuaris i el personal de la carta de drets i deures.

Dels professionals

L'objectiu de la professió sanitària és promoure, mantenir o restablir la salut individual i col·lectiva de les persones, i considerar que la salut no és només l'absència de la malaltia, sinó que és el conjunt de condicions físiques, psíquiques i socials que permeten la màxima plenitud de la persona i el seu desenvolupament autònom. També, alleugerir el dolor i el patiment.

Els professionals han de vetllar pel bon nom de la institució on treballen i promoure la millora de la qualitat assistencial.

■ **Dedicació.** Que l'atenció a la salut de l'usuari i la satisfacció de les seves necessitats siguin el centre de l'interès professional.

■ **Confiança.** Posar-nos en el lloc del pacient i demostrar-li que farem tot el possible per resoldre la seva situació de salut.

■ **Respecte.** A la dignitat de l'usuari, al seu dret a decidir, a la seva intimitat.

A les conviccions religioses, ideològiques i culturals del pacient sempre que no es vulneri la Declaració Universal dels Drets Humans.

A la lliure elecció del facultatiu sempre que organitzativament sigui possible. Els professionals sanitaris han de respectar i promoure el dret del pacient a tenir un facultatiu responsable de referent, tot i que sigui l'equip assistencial qui tingui cura de les seves necessitats.

Al dret de l'usuari a participar en la presa de decisions i a les seves voluntats anticipades.

► **Proximitat.** Tractar al pacient amb calidesa, estimació i cortesia, procurant comprendre les seves emocions i mantenir la serenitat en els moments difícils. Tenir-hi una relació empàtica.

► **Lleialtat.** Donar al pacient informació clara i sincera del problema que l'afecta, de les diferents opcions, dels riscos i beneficis previsibles i donar-li consell, d'acord amb les seves necessitats i creences; fer del consentiment informat un instrument de comunicació real.

► **Prudència.** No actuar sense informació adequada, ni recomanar accions poc provades, d'utilitat i seguretat dubtoses o que aportin més risc que benefici.

► **Honradesa i integritat.** Actuar de manera entenedora, sincera i incorruptible, i evitar que altres interessos personals alterin aquest compromís. La relació amb la indústria farmacèutica ha de prioritzar el rigor científic i la recerca d'una major qualitat de vida dels pacients. Els incentius directes o indirectes referits a la prescripció, ja sigui en forma positiva o negativa, són contraris a l'ètica assistencial. Mantenir els coneixements al dia, consultar quan calgui un altre professional de confiança i posar tot el bagatge de coneixement a disposició de l'usuari.

► **Confidencialitat.** Preservar la seva intimitat i no divulgar la informació que es coneix relativa a la seva persona. Garantir que només s'informarà les persones vinculades quan es tingui l'autorització del pacient, especialment quan el malalt per les raons que siguin renunciï a rebre la informació.

► **Treball en equip.** Compartir habilitats i coneixements, procediments d'avaluació i tractaments –conjuntament amb altres professionals– per a una millor atenció a l'usuari; especialment en aquells casos en què sigui necessari prendre una decisió difícil: la immobilització física del pacient, en pacients en fase terminal, en les situacions en què calgui determinar l'ordre de no reanimació cardiorespiratòria o la retirada de suport vital.

ANNEX 1 · Legislació, normes i documents

- Llei orgànica 15/99, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal. (BOE 298, de 14 de desembre de 1999). Disponible a: <http://www.boe.es/boe/dias/1999/12/14/pdfs/A43088-43099.pdf>
- Llei 21/2000, de 29 de desembre, sobre els drets d'informació concernent a la salut i l'autonomia del pacient, i la documentació clínica. DOGC núm. 3303 - 11/01/2001. Disponible a: <http://www.gencat.net/salut/portal/cat/spbioe08.htm>
- Departament de Sanitat i Seguretat Social. Carta de Drets i Deures dels ciutadans amb relació a la salut i l'atenció sanitària. Barcelona. Generalitat de Catalunya, 2002. Disponible a: <http://www.gencat.cat/salut/depsalut/pdf/ass.pdf>
- Reial Decret 561/1993, de 16 d'abril, pel qual s'estableixen els requisits per a la realització d'assaigs clínics amb medicaments. (BOE 114, de 13 de maig de 1993). Disponible a: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Derogadas/r0-rd561-1993.html

- Llei bàsica reguladora de l'autonomia del pacient i de drets i obligacions en matèria d'informació i documentació clínica, 41/2002. Revisada i adaptada per José María Antequera Vinagre. Departamento de Desarrollo Directivo y Gestión de Servicios Sanitarios. Escuela Nacional de Sanidad. Instituto de Salud Carlos III. Disponible a: http://intranet/media/upload/pdf/Llei_243_1.pdf

- Llei 25/1990, de 20 de desembre, del medicamento. (BOE 306, de 22 de desembre de 1990). Disponible a: http://www.euskadi.coop/files/legislaciones/1138098214_1.doc

- Ordre de 26 d'octubre de 1992, d'acreditació dels comitès ètics d'investigació clínica. (DOGC 1671, de 18 de novembre de 1992). Disponible a: <http://www.gencat.net/salut/portal/cat/spbioe10.htm>

- Directiva 2001/20/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 4 d'abril de 2001, relativa a l'aproximació de les disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres sobre l'aplicació de bones pràctiques clíniques en la realització d'assaigs clínics de medicaments d'ús humà. (DOCE de 1/5/2001). Disponible a: <http://www.boe.es/doue/2005/091/L00013-00019.pdf>

- European standard. Clinical Investigation of Medical Devices for Human Subjects. EN 540: 1993. June 1993. Disponible a:
<http://dmd.nihs.go.jp/iso-tc194/wg/CD14155-2.PDF>

- Declaració Universal dels Drets Humans. Adoptada i proclamada per l'Assemblea General de les Nacions Unides, resolució 217 A (III), de 10 de desembre de 1948 (document electrònic) United Nations Information Centre. Disponible a:
<http://www.unhchr.ch/udhr/lang/cln.htm>

- Conveni europeu sobre drets humans i biomedicina. Conveni per a la protecció dels drets humans i la dignitat de l'ésser humà en relació amb les aplicacions de la biologia i la medicina. Aprovat pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 19 de novembre de 1996. Obert a la signatura dels Estats a Oviedo, el 4 d'abril de 1997 i ratificat per les Corts Generals espanyoles el 5 d'octubre de 1999 (BOE 20 d'octubre de 1999 - núm. 251). Disponible a:
<http://www.gencat.cat/salut/depsalut/html/ca/dir2161/oviedo.pdf>

- Informe Belmont. Principis ètics i orientacions per a la protecció d'éssers humans en l'experimentació Comissió Nacional per a la Protecció d'Éssers Humans de l'Experimentació Biomèdica i de la

Conducta, 30 de setembre de 1978 DHEW Publication No.(OS) 78-0012. Disponible a:

<http://www.gencat.cat/salut/depsalut/html/ca/professionals/spbioe14.htm>

- The Belmont Report. Ethical Principles and Guidelines for the Protection of Human Subjects of Research. The National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research, 18 d'abril de 1979. Disponible a:

www.fda.gov/OHRMS/DOCKETS/ac/04/briefing/4028B1_06_Belmont%20report.pdf

- Declaració d'Hèlsinki de l'Associació Mèdica Mundial. Principis ètics per a les investigacions mèdiques en éssers humans. Hèlsinki, Finlàndia, juny de 1964. Revisada en la 52a Assemblea General. Escòcia, octubre de 2000. Disponible a:

<http://www.wma.net/s/policy/pdf/17c.pdf>

<http://www.cfnavarra.es/salud/anales/textos/vol24/n2/salud3.html>

- Guia de bona pràctica en la recerca en ciències de la salut (document electrònic) Institut Català de la Salut. Disponible a:

<http://www.gencat.net/ics/professionals/pdf/bprecerca.pdf>

- Conveni del Consell d'Europa per a la Protecció dels Drets Humans i de la Dignitat de l'Ésser Humà respecte a les Aplicacions de la Biologia i de la Medicina: Conveni sobre els Drets Humans i la Biomedicina. Oviedo, 4 d'abril de 1997. Disponible a:

<http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/164.htm>

- Policies of general applicability. Subpart A –Responsibility of PHS awardee and applicant institutions for dealing with and reporting possible misconduct in science. Disponible a:

http://ori.dhhs.gov/misconduct/reg_subpart_a.shtml

Per ampliar informació consulteu la secció CEA a la intranet corporativa:

http://intranet/intranet/ias/cea/CEA_IAS_index.html

ANNEX 2 · Membres de la Comissió Promotora per a la redacció del Manual d'ètica institucional de l'IAS

Consell d'Administració	Montse Danés
Junta Assistencial AP*	Antonio Rodriguez / Lina Pallarols
Junta Assistencial HSC**	Alex Pérez / Dolors Gener
Junta Assistencial XSM i A***	Margarita De Castro / Pilar Oliveras
Serveis Centrals	Estefania Serrainat
Comitè de Direcció	Claudi Camps / Vicky Rovira
Comitè d'Empresa AP*	Mercè Ribot
Comitè d'Empresa XSM i A***	Carme Mariscot
Comitè d'Ètica Assistencial	Amparo Herrero / Rosa Roca
Assessor extern	Joan Canimas
Serveis Jurídics	Eduard Morales
Atenció a l'usuari	Albert Nogué

(*) Atenció Primària (**) Hospital Santa Caterina (***) Xarxa de Salut Mental i Addiccions

En funció dels canvis i transformacions que experimentin tant la societat en general com el sector sanitari i la nostra empresa en particular, els principis i valors descrits en aquest document seran objecte de revisió, modificació i adaptació, per part de la Comissió Promotora de la redacció del Manual d'ètica institucional de l'IAS.

Salt, octubre de 2008

Parc Hospitalari Martí i Julià
C/ Doctor Castany, s/n
17190 Salt (Girona)

T 972 182 600 · F 972 182 575
info@ias.cat
www.ias.cat